
P U S T I N J A Z A C V E T E K A K O R
N A R C I S A : N A P O T I K
Z A H O D N I N A R A V O V A R S T V E N I
E S T E T I K I

G e o r g e H a n d l e y

Med vizijo turistične organizacije
in resničnim rajem leži pustinja,
kjer Izaijev zanos iz peska izvabi narciso.
—Derek Walcott¹

Vse odkar je John Wesley Powell kot prvi raziskal reki Kolorado in Green River in o svojih izsledkih poročal vladi ZDA, je bilo nenehno slišati zaskrbljena opozorila, da bi morala meje rasti v medgorju ameriškega Zahoda narekovati sušnost, ki je tipična za to področje. Vendar pa ta opozorila niso imela daljnosežnih učinkov in zahodna mesta se danes ponašajo s hitrim porastom prebivalstva in širjenjem predmestij. Bernard DeVoto, Wallace Stegner, Marc Reisner kot še mnogi drugi trdijo, da je Izaijeva mantra o spreminjanju pustinje v cvetočo pokrajino značilna za razvoj po vsem Zahodu in v samem jedru odpora ljudi proti temu, da bi se naučili živeti v ravnovesju s sušnostjo področja. Propad ameriškega Zahoda, pravijo, se je začel, ko so mormonski naseljenci v Veliko kotlino vpeljali namakanje in bili priča nečemu, kar se je zdelo kot izpolnitev Izaijeve prerokbe: sušna zemlja se je čudežno spremenila v obdelane vrtove in sadovnjake. Namesto da bi popustili puščavi, so si pionirji iz Cerkve Jezusa Kristusa svetih iz poslednjih dni delo zastavili tako, da bo puščava popustila človeku.²

¹ Derek Walcott, *The Bounty* (New York: Farrar, Straus in Giroux, 1992), 3.

² Ni jasno, ali je bilo namakanje na ameriškem Zahodu izvirno mormonska inovacija. Menda so pred njimi poskusili namakati že ameriški staroselci z jugozahoda dežele in španski ko-

Vse od prvih desetletij 20. stoletja lahko spremljamo razmah inovacij v znanosti o namakanju, izkoriščanju podzemnih voda in gradnji jezov, ki so pripeljale do popolne preobrazbe prazne ameriške pustinje v živahno mrežo mest in predmestij, ki jih danes najdemo v Arizoni, Kaliforniji, Nevadi, Utahu in Koloradu.³ Današnji ameriški Zahod je podvržen suši in negotovo umeščen na nenehno upadajočem in izginjajočem podzemnem vodnem viru, pa vendar nič ne kaže na to, da bi rast in razvoj ali porabo vode omejevali. Odklanjanje slednjega se danes kaže v zelenicah za golf, cvetočih vrtovih in novoangleško urejenih krajinah,⁴ ki se, kljubujoč suhim resnicam, veselo množijo. Zahodnjaški optimizem se sicer ob teh resnicah občasno strezni, ko običajna suša vsakih nekaj let povzroči manjši preplah, toda veselje se povrne, ko ponoven dež in sneg navidezno potrđita Božje dovoljenje za razraščanje zahodnih mest v puščavo. In to kljub dejstvu, da vemo, da se suše na Zahodu pojavljajo ciklično in da prav zaradi njih Anasazom in drugim prvotnim prebivalcem na tem področju ni uspelo preživeti. Še več, znanstveniki so opozorili na možnost, ki daje misliti – namreč da je ameriški Zahod še posebno ranljiv na učinke podnebnih sprememb in da bi utegnile biti suše zadnjih let znamenje trajnejšega podnebja, pri katerem je pričakovati nadaljnje zmanjševanje debeline snežne odeje.⁵

Predvsem pa so naše začasne zmage psihološke narave. Pomirja nas naša tehnološka sposobnost, da pokrajini lahko nadenemo podobo kraja, od koder so nekoč prišli naši predniki. Zaradi tega ne občutimo povezanosti z lokalno ekologijo, domišljamo si, da smo izjema, ki potrjuje pravila narave, in za nas je resnično zgolj to, kar si s tehnologijo lahko naredimo vidno ali otipljivo. Vse, kar vidimo, je torej to, kar pričaku-

lonialisti. Gl. Wallace Stegner, *Where the Bluebird Sings to the Lemonade Springs: Living and Writing in the West* (New York: Random House, 1992), 79.

³ Za celovit zgodovinski pregled razvoja sodobne (in čezmerne) rabe vode na ameriškem Zahodu, gl. Marc Reisner, *Cadillac Desert: The American West and Its Disappearing Water* (New York: Penguin, 2003).

⁴ Nova Anglija je regija na severovzhodu ZDA, ki so jo angleški puritanci v 17. stoletju naselili kot prvo na področju Severne Amerike. Zajema zvezne države Connecticut, Maine, Massachusetts, New Hampshire, Rhode Island in Vermont, njeno značilno pokrajino tvorijo hribi in gore, gosti gozdovi, jezera in prostrane kmetijske površine. (Op. prev.)

⁵ Thomas R. Karl in Kevin E. Trenberth, »Modern Global Climate Change,« *Science* 302 (5. 12. 2003): 1719–1723, http://stephenschneider.stanford.edu/Publications/PDF_Papers/worldweatherchanges.pdf.

jemo, da bomo videli. Na ta način se utrjujemo v prepričanju, da med svetom okoli nas in svetom v naši glavi ni nobene razlike. Podobno kot Don Kihot smo tako odločeni svet okoli nas spraviti v neko miselno ureditev, da smo pripravljeni videti samo to, kar potrjuje, kar smo si že zamislili. Ta miselna pokrajina se seveda ni oblikovala pod vplivom srednjeveških viteških romanov, temveč umetnosti, književnosti in življenja iz zelenih podnebij evropske celine, ki so bile izvožene v novi svet. Z njo pa smo izgubili estetsko oko in sposobnost živeti v ravnovesju s pustinjo.

Pustinja cvete kot narcisa

»Naj vriskata puščava in goljava, raduje naj se pustinja in naj cvete kakor narcisa. Bujno naj cvete ... Kajti v puščavi se bodo odprli vrelci, v pustinji potoki. Goljava bo postala jezero, žejna dežela vrelci vodá.« Tako je govoril Izaija (35,1–2, 6–7). Mormoni verjamejo, da se njegove besede nanašajo na poslednje dni, na gradnjo Siona in zbor pravičnikov. Kot mnogi drugi podobni odlomki v Svetem pismu in Mormonovi knjigi tudi ta uči o globokem in pomembnem načelu, da Bog blagoslavlja zemljo v skladu z našo krepostjo in da se naša sposobnost, da se prehranimo in se uspešno razvijamo, poveča z Božjim posredovanjem v okolju, kadar živimo v skladu z Gospodovimi zapovedmi. Nedvomno je bila takšna doktrina v preteklosti zlorabljena za opravičevanje pasivne, slepo optimistične miselnosti, da je okolje na avtopilotu in da ni tako zelo pomembno, kako ravnamo z njim, dokler smo dobri drug z drugim. Toda Izaijevo načelo ima globlji pomen. Uči nas, da sta zdravje človeka in okolja ter duhovni in telesni blagor medsebojno odvisna in ju je zato treba vzajemno negovati.

V obupanem boju za preživetje Izaijevega ljudstva njegove besede izražajo upanje številnih puščavskih ljudstev na obljubljeni deželo, na zemljo, ki se bo naposled vdala in povrnila v naravi, kar je bilo vloženo vanjo. V daljnih dneh boja pionirjev, da bi puščavo spremenili v svoj novi dom, so Izaijeve besede nosile upanje na preobrazbo podnebja, ki bi bila delo Božjih rok. Takšno upanje je bilo v ostrem nasprotju s številnimi izkušnjami bridkega neuspeha. Ena od mojih prednic, Eliza

Briggs, je preživela ledeno hladno vreme na Martinovi odpravi,⁶ ki je dva njena sorojenca in njenega oče stalo življenja. Pozneje so jo povabili v odpravo za poselitev območja reke Muddy River v jugovzhodni Nevada, kjer je njej in njenemu soprogu Jamesu Strattonu sredi neznosne vročine in kljub predanosti klavrno spodletelo, da bi puščavo spremenila v plodno zemljo, in kjer je sama nazadnje umrla pri porodu. Prava ironija je, da to področje dandanes prekriva prostrano jezero Mead.⁷

Nekateri bi lahko ugovarjali, da je ta vodni zakop njune nesojene domačije primeren simbol naše končne zmage nad puščavo. Toda ali gre razumeti Izaijevo prerokbo samo dobesedno? Ali moramo nujno predpostaviti, da se nanaša na končno zmago tehnologije, ki je ustvarila navidezne oaze na sodobnem ameriškem Zahodu? Če je cvetoča puščava mantra za tehnološko preobrazbo kraja, ki v sebi nima živopišne lepote, kakršna krasi klimatska območja severne Evrope, utegnemo zgrešiti eno od najosnovnejših dejstev puščave: najrazličnejše avtohtone rastline v njej cvetijo v osupljivih barvah, njena sušnost in geološka zgodovina, zlasti v Utahu, pa tako neverjetno razgaljata naravne barve zemlje kot skoraj nobena druga oblika pokrajine. Utegnili bi tudi napačno domnevati, da se Božja roka v našem okolju kaže le skozi to, kar z njim počne naša tehnologija, s čimer se nevarno bližamo idolatriji. Jaz na to raje gledam z vidika, ki bolj nagovarja naše notranje duhovno življenje. V angleščini je cvetlica iz Izaijevega verza prevedena kot »vrtnica«, s čimer se je izgubila semantična bogatost, ki jo vsebuje izvorni izraz v hebrejščini; ta namreč lahko pomeni žafran ali narciso, barvni razpon pa lahko sega od modrikasto-škrlatne do rumene, rožnate in bele.⁸ Torej ideja cvetoče puščave mogoče ne pomeni nujno le preobrazbe zunanjega okolja, temveč našega notranjega kognitivnega dožemanja.

S takšnim razumevanjem so na ameriškem Zahodu že ves čas težave, ker se okolje in podnebje tega področja izmikata poenostavljenim predstavitvam v skladu z estetskimi normami zahodne družbe. Wallace Stegner pojasnjuje: »Naša prva in najtežja prilagoditev je bila ponovno

⁶ Leta 1856 so se mormonski pionirji iz Iowe in Nebraske v več skupinah s cizami selili preko prerij na zahod, v Utah. V peti (Martinovi) odpravi jih je v brutalnih snežnih viharjih v gorah Wyominga zelo veliko umrlo zaradi mraza in lakote. (Op. prev.)

⁷ Največje akumulacijsko jezero v ZDA. (Op. prev.)

⁸ Hvaležen sem Terryju B. Ballu za ta uvid.

naučiti se gledati ... Pozabiti moraš na zeleno barvo; nehati moraš povezovati lepoto z vrtovi in tratami; privaditi se moraš nečloveškim razsežnostim; razumeti moraš geološki čas.«⁹ Zadeve še bolj zaplete dejstvo, da so se naša urbana okolja na Zahodu že tako temeljito spremenila, da se zdi govorjenje o tej potrebi po prilagajanju že kar anahronistično. Otroke, ki obišejo Puščavski botanični vrt v Phoenixu že kar redno sprašujejo: »Koliko od vas je že kdaj živelo v puščavi?« Večina jih ne dvigne roke, saj predvidevajo, da vodič govori o nekih daljnih krajih, kjer ni ničesar, razen peska in kamel. Večina nas zahodnjakov se najprej ukvarja z estetiko vrtnarjenja in vzdrževanja trat, preden se končno lotimo spoznavanja avtohtonih puščavskih rastlin. Dandanes je tovrstno znanje o naših domačih vrstah tako težko pridobiti, da nas morajo drugi učiti tega, čemur se zdaj reče »strokovno« znanje, stvari iz knjig in muzejev. Spet pa je tudi vsak najmanjši poskus, da bi spoznali floro in favno ameriškega Zahoda, anahronističen, saj je veliko naših dreves, divjih cvetlic in plevelov evropskega izvora. Celo breskev starega sveta, ki je danes v Utahu zaradi hitrega razvoja ogrožena in postaja simbol utiškega neokrnjenega okolja,¹⁰ se je zgodaj razsejala in postala divji »plevel«, preden so jo na tej celini začeli gojiti Francozi in Španci.¹¹ Čeprav v Ameriki dandanes veliko govorimo in učimo o naši evropski dediščini, se skoraj izključno osredotočamo na kulturno dediščino, »biogeografske stvarnosti«, ki so omogočile evropske uspehe in celotno poloblo spremenile v cvetočo, čeravno posledično pogosto degradirano puščavo, pa zanemarjamo.¹² Biotski kolonizatorji, kot je bilo breskovo drevo, ki so se razširili po obeh Amerikah, so navdahnili zgodovinarja Alfreda Crosbyja, da je pionirja starega sveta poimenoval »nekakšen botanični Midas, ki je s svojim dotikom spreminjal rastline«. ¹³ Tako to,

⁹ Stegner, *Where the Bluebird Sings*, 52, 54.

¹⁰ O zgodovini upada sadjarstva v dolini Utah gl. April Chabries, Richard Kimball in Gary Daynes, *The Best Crop: A History of Orchard Farming in Orem, Utah*, videokaseta, režija April Chabries (Provo, UT: Brigham Young University, 2002).

¹¹ Alfred W. Crosby, *Ekološki imperializem: Evropska biološka ekspanzija 900–1900*, prev. Borut Cajnko (Ljubljana: Studia humanitatis, 2006), 184.

¹² Crosby, *Ekološki imperializem*, 229.

¹³ Crosby, *Ekološki imperializem*, 188. Nefi, ki prihaja z drugega konca starega sveta, je beležil podoben dosežek: »In zgodilo se je, da smo začeli obdelovati zemljo in začeli smo saditi seme;

kar se danes zdi prvobitna biota, prekriva še bolj avtohtono okoljsko zgodovino, ki je prvemu pogledu skrita.

Terry Ball in Jack Brotherson pojasnjujeta, da lahko »poljedelske prakse [mormonskih] pionirjev kot tudi vpeljevanje novih rastlinskih vrst ter rejnih živali štejemo za glavne dejavnike, ki so spremenili ekosistem Velike kotline.«¹⁴ Crosby pravi, da so se udomačene živali izkazale za agresivnejše pri spreminjanju naravnih okolij širom obeh Amerik »kot vsi stroji, kar smo jih izumili doslej«.¹⁵ Kljub dejstvu, da so svojo robustno individualnost dokazali na skrajnem robu poseljenega ozemlja na zahodu ZDA, so pionirji starega sveta, biološko gledano, prišli kot del »samorazmnoževalnega in svet spreminjajočega plazu«¹⁶ tolikšnega obsega, kolikšnemu v svetovni zgodovini nismo bili priča nikdar prej ali potem. Toda ključno je priznati, da se so z njimi okolja novega sveta nepovratno spremenila in daleč bolj, kot je bil namen evropskih prišlekov. Ti nikakor niso mogli predvideti, denimo, da se bo večina njihovih domačih živali razmnoževala tako hitro in povzročila tako silne in škodljive spremembe v krajini, kamor koli so šli, ali da se bodo bolezni, ki so se počasi, skozi stoletja razvijale na kmečkih dvoriščih in poljih evropskih poljedelskih skupnosti, razširile brez razlike po vsej staroselški Ameriki, da se bodo evropski pleveli izkazali za tako dominantne na zemlji novega sveta, ki je bila pred tem le skromno obdelana, če sploh, in da prve okoljske spremembe v neizprosni puščavi *niso* dokaz dolgoročnega trajnostnega razvoja.

Obnova naravne in človeške zgodovine

Ob na videz tolikšni neizogibnosti, vtisnjeni v samo pokrajino novega sveta, ni težko razumeti, zakaj so postali pogledi na prihod Evropejcev v novi svet deljeni; njihov prihod je očitno lahko razlog tako za

da, v zemljo smo dali vsako seme, ki smo ga prinesli iz jeruzalemske dežele. In zgodilo se je, da je silno raslo; zato je bil obilno blagoslovljen.« (1 Nefi 18,24)

¹⁴ Terry Ball in Jack Brotherson, »Environmental Lessons from Our Pioneer Heritage,« *BYU Studies* 38, št. 3 (1999): 77, <https://byustudies.byu.edu/article/environmental-lessons-from-our-pioneer-heritage/>.

Crosby, *Ekološki imperializem*, 203.

¹⁶ Crosby, *Ekološki imperializem*, 228.

kategorično obžalovanje kot neizmerno navdušenje. Zgodovinski resnici bi bila še najbližje interpretacija, ki bi Evropejce videla v več hkratnih vlogah, jih predstavila kot kompleksne moralne akterje, ki so povzročili velike in tragične spremembe (ki jih v vseh njihovih razsežnostih ni bilo mogoče predvideti). A resnici na ljubo, najraje vidimo, da se naša zgodovina bere kot dobro zrežirana drama s končnimi in spoznavnimi zaključki. Čeravno je v večni perspektivi stvari to vsekakor mogoče, ni jasno, ali je tovrstno védenje lahko pridobiti in ali je v tem trenutku to sploh zaželeno. Velja omeniti, da Mormonova knjiga prikazuje širitev evropskega imperija na zahod, ki ima za posledico hkrati kontinuiteto in prekinitve. Kot pomembno in sveto besedilo novega sveta seveda prerokuje in pojasnjuje prednosti prihoda drugih narodov, a hkrati opozarja na slabosti, ki bodo izšle iz ljudstva, ki bo prišlo z nepopolnim poznavanjem zgodovine novega sveta, s pomanjkljivim poznavanjem Božje besede in z nagnjenostjo k aroganci in nehvaležnosti (gl. zlasti 1 Nefi 13 in 3 Nefi 16). Tako zahvaljujoč pravim potem kot zavoljo stranpoti zahodne civilizacije so se nekateri delčki preteklosti izgubili, drugi pa ohranili. Pričevanje iz Mormonove knjige kaže, da je bila obnova potrebna za to, da bi lahko združili različna védenja narodov starega in novega sveta. Tako v Almi 46,40 preberemo: »In bilo jih je nekaj, ki so umrli zaradi mrzlic, ki so bile v deželi v določenih letnih obdobjih zelo pogoste — vendar ne toliko zaradi mrzlic, zaradi odlične kakovosti številnih rastlin in korenin, ki jih je Bog pripravil za odstranjevanje vzroka bolezni, katerim so bili ljudje podvrženi zavoljo narave podnebja.« Izguba tovrstnega znanja o avtohtonih rastlinah v puščavah novega sveta je bila ena največjih žrtev, ki jo je zahtevalo evropsko naseljevanje. Človek se vpraša, ali bi velika obnova lahko vključevala tudi povrnitev tovrstne ljudske biologije, ključne oblike lokalnega biotskega znanja, ki ga, kot v tem primeru, pridobimo s tesnim stikom z zemljo in ki pomaga ohranjati življenje skozi čas.¹⁷

¹⁷ Izraz »ljudska biologija« sem si izposodil od Thomasa Dunlapa, ki pravi, da je bilo takšno lokalno znanje o bioti ključno za preživetje večine ljudstev pred pojavom pisane besede in modernega znanstvenega védenja. Gl. njegovo delo *Nature and the English Diaspora: Environment and History in the United States, Canada, Australia, and New Zealand* (Cambridge: Cambridge University Press, 1999), 23–24.

Naša kompleksna zgodovina od nas zahteva več potrpljenja in pre-mišljenosti pri vrednotenju naše vloge v okoljskih dogodkih. Stegner opozarja: »Kljub temu, da imamo morda radi nek kraj, smo zanj še vedno lahko nevarni.«¹⁸ Naučiti se prenašati inherentno nedoločljivost narave, hkrati kot del človeške skupnosti in ločeno od nje, nikoli ni bilo lahko. Še posebno težko je, ko postane očitno, in z najnovejšim razvo-jem na področju razumevanja okolja je to čedalje bolj, da naš vpliv na naravo ni bil vedno bil nedolžen, tudi če so bili naši nameni dobri. Naš odziv na te »grehe zoper naravo« sta pogosto nostalgija ali zanikanje, toda ne z enim ne z drugim ne moremo ničesar popraviti. Nagonsko obžalovanje lastnih korakov in sprememb, ki smo jih povzročili v po-krajini, je nostalgичno in ljudomrzno (od tod težnja okoljevarstvenikov k prepričanju, da so bile stvari vedno boljše prej in bi bile zdaj možne samo ob manjšem številu ljudi). Nasprotni odziv pa je futurističen in nekako »zgrešeno utopičen«, kakor bi mu sam rekel; v prid prihodno-sti, ki kategorično vsebuje obljubo, da bo boljša, na kratko in površno opravi s preteklostjo ter se vznejevolji ob misli, da bi morda želeli ome-jiti naše družbene in gospodarske načrte glede na specifično ekologijo krajev, kjer prebivamo. Predpostavlja namreč, da je to, kar lahko naredi-mo iz naših krajev, vedno boljše od tega, kar kraji lahko naredijo iz nas, k takšnemu razmišljanju pa pripomore še dejstvo, da smo radi turisti v svojem lastnem domu. To je mantra večjega dela zgodovine novega sveta, za katero so že tako značilni preselitev ljudstev, samopromocija ter vse večja hitrost transporta in izmenjav.

Kot protiutež tovrstnemu futurizmu nas hrepenenje po neokrnje-nosti narave vabi nazaj v naravni svet iz predkolumbovskih časov ali morda še dlje, da bi si jasno predočili, kakšen je bil rajski vrt novega sveta pred prihodom Evropejcev. Vendar je zmotno domnevati, da so bili vsi stiki ameriških staroselcev z zemljo neškodljivi. Zgodovinar Ri-chard Grove trdi, da so se predvsem v velikih celinskih regijah, kot je Severna Amerika, kjer je neposredne učinke človeškega posega v na-ravo težje izslediti, »hitre in obsežne spremembe v naravnem okolju«

¹⁸ Stegner, *Where the Bluebird Sings*, 55.

zgodile že dolgo prej, preden so prišli Evropejci.¹⁹ Tako kljub evropski težnji, da bi širna področja novega sveta, kot je ameriški Zahod, jemali za paradiz brez sleherne predhodne zgodovine, Thomas Dunlap ironično ugotavlja, da »je bilo prej res nasprotno. Ljudje s kratko lastno zgodovino so prihajali v deželo z dolgo preteklostjo.«²⁰ Sodobna skrb za ponovno vzpostavitev okolja, kakršno je nekdaj bilo, vključuje torej težavno vprašanje: kako daleč nazaj moramo iti? Kaj predstavlja predhodno nedotaknjenost okolja? Ali se moramo vrniti v tisti trenutek, ko je človek prvič prišel v stik s to poloblo, čeprav je ta trenutek, ki naj bi se po sedanjih teorijah zgodil pred 30 do 40 tisoč leti, verjetno preveč oddaljen, da bi si lahko z njim kaj pomagali.

Z okvirom, ki sem ga ponudil, bi rad pokazal, da je kategorična kritika zapuščine namakanja neučinkovita in zgodovinsko plitka; je le želja, da bi odmislili več kot 150 let zgodovine, ki pogosto vodi v nostalgične in anahronistične sanje o življenju pred padcem zahodnega raja. Tovrstna kritika je, kadar jo podpirajo nepoznavalci mormonske zgodovine, navadno znamenje ljudomrzne zamere zaradi golega dejstva, da v puščavi sploh obstaja mormonsko prebivalstvo. Marc Reisner, denimo, tako neodgovorno pripomni, da so prvi mormoni »sami sebe izgnali« v puščavo,²¹ Bill McKibben pa je zapisal, da »so Mormoni naredili velik načrt za podreditev narave in nekatera mesta zgradili na tako pustih, sušnatih in strmih krajih, da jih je za to zagotovo lahko motivirala samo misijonarska gorečnost, da bi osvojili divjino.«²² Osupljivo je, da se nobeden od omenjenih avtorjev niti toliko ni potrudil, da bi omenil preganjanje, zaradi česar je bilo preživetje v Utahu nuja, ne pa zelen cilj.

Ta zatajevana zgodovina je naravnost simptomatična za globoko nostalgijo po naravi, ki ne bi bila zaznamovana s človeško ali vsaj ne z evro-ameriško zgodovino, in razkriva ironično dejstvo, da nostalgije, ki je sicer zazrta v preteklost, zgodovina pravzaprav sploh ne zanima. Razumljivo je, da je ta pogled v preteklost nekakšen poskus, kako razvijalcem ameriškega Zahoda preprečiti, da bi še naprej po mili volji

¹⁹ Richard Grove, *Green Imperialism. Colonial Expansion, Tropical Island Edens and the Origins of Environmentalism, 1600–1860* (Cambridge: Cambridge University Press, 1995), 16.

²⁰ Dunlap, *Nature and the English diaspora*, 7.

²¹ Reisner, *Cadillac Desert*, 34.

²² Bill McKibben, *The End of Nature* (New York: Anchor Books, 1999), 75.

s pomočjo tehnologije spreminjali sušne, rjave puščave v predmestne vrtove. Vendar se zdi, da takšna nostalgija zanika dejstvo, da je trajnost sama po sebi vprašanje človeškega oblikovanja. Človekovo načrtovanje in oblikovanje naravnega okolja je neizogibno, ni pa nujno neetično ali netrajnostno. V prekomernem zalivanju, zakopavanju odpadkov, reklamnih panojih, razraščanju mest, prometu ali onesnaževanju ni nič neizogibnega, vendar bomo kljub temu vedno morali sprejemati težke odločitve, ki bodo pustile takšen ali drugačen pečat. Z željo, da bi ljudje in naše pretekle napake izginili sami od sebe, zanikujemo temeljno resnico in postanemo slepi za drugačne rešitve za prihodnost. Kot pravita dr. Ball in dr. Brotherson, se v priznavanju tega, česar ni več mogoče spremeniti, skriva modrost: »Tudi če bi lahko v tem trenutku področje izpraznili, se ekosistem Velike kotline ne bi mogel povrniti v stanje pred poselitvijo. Zato lahko le ocenimo sedanje stanje sistema in poskušamo okrepiti njegovo zdravje in stabilnost. To je tudi najboljše, kar lahko naredimo.«²³

Kot vsake druge oblike spokoritve se je tudi sprememb treba lotiti z iskreno oceno posledic naših dejanj in z upanjem, da bo naša obnova v kar največji meri res kaj pomenila. Zdi se, da je človeštvu usojena zagnata, da se globlja ljubezen in pripadnost paradoksalno v nas porodita šele potem, ko nas dolga in izčrpna zgodovina poskusov in napak spodbudi k izboljšanju našega ravnanja. Medtem ko je zgodovina zmagovanja nad naravo v novem svetu Američane naredila slepe za posebne lastnosti krajev, ki jih poseljujejo – zlasti na ameriškem Zahodu, drugačnost katerega je v primerjavi z Evropo še bolj očitna –, je vseeno tudi res, da je iz zmage nad naravnim okoljem paradoksalno izšlo znanje o naravi, predvsem pa »razumevanje [našega] prostora v deželi.«²⁴ Naš največji obet za dosego trajnosti morda tiči prav v tem prehodu od želje, da bi poustvarili naravo, k želji, da bi »postali naseljenci in deželo cenili zaradi tega, kakršna je ali je nekoč bila.«²⁵ Kljub temu, da se je evro-ameriško preoblikovanje Zahoda začelo z mormoni, se utiška zgodovina od ostalih iz te regije razlikuje po globlje ukoreninjeni naselitveni zgodovini.

²³ Ball in Brotherson, »Environmental Lessons,« 77.

²⁴ Dunlap, *Nature and the English diaspora*, 6.

²⁵ Dunlap, *Nature and the English diaspora*, 17.

vini, za katero so samopromocija, uvažanje vode in hitra urbanizacija manj značilni kot, denimo, za Phoenix, Las Vegas ali Los Angeles. Zato je nenavadno, da bi utiške začetke jemali kot razlog za obžalovanje, namesto kot možen vir navdiha, kako vpeljati izboljšave za novi Zahod.

Da bi sploh ustvarili možnost za količkaj pomemben odgovor na degradacijo okolja, moramo najprej razumeti, da sta človekovo delovanje in zdravje neposredno povezana z okoljem in dolgoročnim okoljskim zdravjem. Po mnenju Richarda Grova se je ta ideja, čeprav je bila v svojih zgodnejših izrazih z vidika znanosti zgrešena in je bila v evropski misli stoletja dolgo latentna, uresničila s širitvijo imperija na zahod²⁶ in nazadnje privedla do vznika sodobne okoljevarstvene misli. Znano je, da je Kolumb predpostavil, da izsekavanje gozda povzroča sušo; pozneje so sklepali, da velja tudi obratno: da bo s sajenjem prišel tudi dež. (Ta teorija o izsušitvi izhaja iz razmišljanj Plinija in še pred njim Teofrasta, vendar izkrivlja znanstveno dejstvo: drevesa in drugo rastlinje seveda ohranjajo rodovitnost prsti, ščitijo pred soncem, preprečujejo erozijo in včasih lahko zadržujejo zračno vlago, vendar pa ne morejo povzročiti padavin.) To je v novem svetu spodbudilo množične akcije pogozdovanja in presajanja dreves, v katerih so z združevanjem evropske, azijske in ameriške flore nastale raznolike rastlinske skupnosti, za katere so ljudje upali, da bodo pomagale spodbujati dež.

Razmišljanje, da »dež sledi oranju«, je bilo pomembno za številne naseljence na ameriškem Zahodu, prav verjetno zaradi sušnega okolja, in je postalo mantra Brigham Younga,²⁷ ki je pionirjem redno obljubljal, da jih bo Gospod preskrbel, če bodo sadili raznovrstno drevje in obdelovali zemljo (in če si bodo to zaslužili). Kot je pripomnilo več zgodovinarjev, je nekoliko ironično, da je širitev na zahod v ameriško puščavo potekala med enim najbolj deževnih ciklusov, kar jih je kdaj bilo na tem področju, in spodbudila gorečo navdušenost nad potencialom za preoblikovanje okolja.²⁸ Do številnih posegov v naravo, ki jih je

²⁶ In s t. i. »jasno usodo«, v 19. stoletju razširjenim prepričanjem, da je bilo Združenim državam Amerike namenjeno odkrivati in širiti se na zahod, iz prvotnih kolonij ob Atlantski obali pa vse tja do Pacifika. (Op. prev.)

²⁷ Brigham Young (1801–1877), drugi predsednik Cerkve Jezusa Kristusa svetih iz poslednjih dni. (Op. prev.)

²⁸ Reisner, *Cadillac Desert*, 36.

navdahnilo to prepričanje o vplivih človekovega delovanja na podnebje, je prišlo ob relativno slabem poznavanju njihovih dolgoročnih učinkov. Grove sicer meni, da je škodljive učinke tega nazora v 17. in 18. stoletju omilil razvoj miselnosti, ki jo sam imenuje nova protestantska »empirična estetika« narave. V tej estetiki, na katero so vplivali kalvinizem in dela Honoréja D'Urfeja, je veljalo prepričanje, da je »naravni svet pot do spoznavanja Boga ali sredstvo za poustvarjanje (družbenega) raja na zemlji.«²⁹ Kalvinizem 17. stoletja je načel vprašanje o ideji, da sta padec človeka in propad narave vzporedna dogodka, in širitev kolonialne izkušnje v Evropejcem dotlej neznane pokrajine je razkrila Boga kot »Stvarnika sveta mnogih čudes in lepot«; tako je postalo mogoče »naravi priznati kvalitete, ne pa videti v njej 'poraza'«. ³⁰ Ta pripravljenost sprejeti naravo za našo empirično učiteljico in estetski navdih je obrz-dala teorijo o izsuševanju in omogočila vznik »premišljene previdnosti v zvezi z vplivi ali zaželenostjo človeškega delovanja na novi svet.«³¹

Ni dvoma, da je ta estetika inherentna Izajjevi teologiji. Preplet Božje volje in naravnih zakonov opredeljuje teologijo, v kateri Bog komunicira z nami delno skozi svet narave, in nakazuje, da je poznavanje naravnih procesov pomemben instrument za razumevanje Božje roke. To jasno uči obnovljena zgodba o Stvarjenju, ko Gospod izjavi: »In jaz, Gospod Bog, sem naredil, da je iz zemlje zraslo vsako otipljivo drevo, ki je prijetno za človekovo oko; in človek ga je lahko videl. In prav tako je postalo živa duša. Kajti bilo je duhovno tisti dan, ko sem ga ustvaril; kajti ostal je v sferi, v kateri sem ga jaz, Bog, ustvaril, da, in sicer vse stvari, ki sem jih pripravil za človekovo uporabo; in človek je videl, da je dobro za hrano.« (Dragoceni biser, Mojzes 3,9). Opazna je tudi prednost, ki se daje estetskemu užitku pred praktičnim namenom, kakor je razvidno tudi iz tega odlomka iz Nauka in zavez:

»[D]a, vse stvari, ki jih daje zemlja v obdobju le-teh, so ustvarjene v korist in za uporabo človeku, da bi bodisi ugajale očem bodisi veselile srce; da, za hrano in za obleko, za okus in za vonj, za krepitev telesa in za poživitev duha. In Bogu je po godu, da je vse to dal človeku; kajti s tem namenom je

²⁹ Grove, *Green Imperialism*, 15.

³⁰ Grove, *Green Imperialism*, 47.

³¹ Grove, *Green Imperialism*, 47.

bilo ustvarjeno, da bi se uporabljalo preudarno, ne s pretiravanjem niti ne z uničevanjem.« (59,18–20).

To zadnje svarilo o ustrezni rabi narekuje, da moramo najprej uživati v estetiki Božjih darov, da bi lahko bolj preudarno presojali o njihovi uporabi. Tako naj bi bila empirična estetika potrebna pred vsakršnim delovanjem; v nasprotnem primeru v naši lakotni naglici po rabi ne bi razbrali, kaj nam želi Bog sporočiti:

[V]se je ustvarjeno in narejeno, da pričuje o meni, tako to, kar je posvetno, kot to, kar je duhovno; to, kar je na nebu zgoraj, in to, kar je na zemlji, in to, kar je v zemlji, in to, kar je pod zemljo, tako zgoraj kot spodaj. (Dragoceni biser, Mojzes 6,63)

Užitek, ki nam ga nudi narava, vodi v skrb zanjo in predanost; iz podobnega razloga imamo, denimo, radi otroke: ne zato, ker so pridni, ampak zato, ker so lepi.³² Čeprav bi seveda lahko kdo vztrajal, da niso vsi otroci lepi, se ti očitno vedno zdijo lepi tistim, iz ljubezni in truda katerih so se rodili: njihovim staršem. S tem hočem povedati, da se iz predanih prizadevanj razvije estetski užitek, ta pa navdahne še večjo naklonjenost in predanost. Almína zgodba o semenu, ki zraste v cvetoče in rodno drevo, govori o tem, da šele po estetskih občutkih »premik[ov] kaljenja« in spoznanju, da je »slatn[o]«, sklepamo, da »mora biti, da je to seme dobro« (Alma 32,28). Alma uči, da se moramo najprej naučiti opustiti dvom in si predstavljati, kaj je možno, »z očesom vere zazrti v sad«, in da se ob spoznanju, da sadovi presegajo naša pričakovanja, kakor se navadno zgodi pri estetskem izkustvu, obvežemo nadaljnjim dejanjem prizadevne ljubezni (Alma 32,40).

Estetsko izkustvo in narava

Estetsko izkustvo je obenem intimen odziv na podrobnosti v našem okolju in okrepljena zavest o subjektivnih razlikah, po katerih se ločimo od tega sveta. Z drugimi besedami, estetsko izkustvo omogoča, da naša subjektivnost in objektivnost sveta vzajemno delujeta, ne da bi se zrušili

³² Moja misel rahlo spremenjeno povzema izjavo Charlesa Hartshorna, ki pravi: »Dojenčki so bolj lepi kot pa pridni.«

druga v drugo. Če ne razlikujemo samih sebe od tega, kar nas obdaja, se vdajamo ali najhujši obliki samoljubja ali najhujši obliki naivnosti; krivi smo »pomilovanja vrednega zmotnega mišljenja«, kot je temu rekel John Ruskin, saj namreč svoja čustva enačimo s stanjem okolja. Naša človeškost je opredeljena prav v sposobnosti čutiti se neodvisne od lastne okolice, zato v resnici ne gre za odločitev, *ali* bomo preoblikovali naše okolje, temveč *kako* ga bomo. Še več, brez poznavanja podrobnosti okolja je bolj malo upanja, da nam bo te uspelo ohraniti. Takšne podrobnosti zbledijo, ko se nam um poleni zaradi navade ali pasivnega prilagajanja vsemu, kar nam nudijo tehnološke in virtualne predstavne oblike. Cilj umetnosti je vedno bil naučiti nas na novo gledati, slišati stare besede na nove načine, uzreti tujost in čudo v starem in poznanem, prepričati nas, da se navadi in ponavljajočim se izkušnjam navkljub plemeniti izraz naše človeškosti skriva v naši sposobnosti, da se prerodimo, ne da bi se nujno morali preseliti v nenavadno in novo. Po drugi strani pa naša mobilna družba od nas ne zahteva nobenih opravičil za nepotrpežljivost do poznanega; nasprotno, prepričuje nas, da je prenova stvar fizične preobrazbe okolja ali našega fizičnega premika na drug kraj. Umetnost pa nas uči, kako se preobraziti v odnosu do kraja, kjer že smo, kako vdahniti novo življenje našim prizoriščem, kako iz naših domov pregnati ustaljene vzorce. Umetnost nam pomaga prepoznati presenečenje in veličastnost, ki se skrivata na najbolj običajnih in nepričakovanih krajih.

Estetski odziv na okolje je nasproten občutku lastništva, saj nas uči skromnosti in spoštljive odmaknjenosti od stvarnega sveta. Odmaknjenost pa ne pomeni brezbriznosti; nasprotno, pomeni spoštljivo ljubezen. Predstavlja najboljšo možnost med mnenjem, da je fizični svet kot tak naš sovražnik, in na drugi strani skoraj patološkim prepričanjem, da smo nerazločljivi od našega okolja. Ko pride do tega, da nas znana in običajna pokrajina navdaja z nenehno presenečenostjo, smo lahko končno prepričani, da se je naša domišljija naučila, kako se zanesti na celovitost dežele, namesto da bi jo ogrožala. Izaija obljublja radost vsem, ki bodo priča cvetenju puščave: »Gospodovi osvobodenci se bodo vrnili in prišli s pesmijo na Sion. Nad njihovo glavo bo večno veselje, dosegli bodo radost in veselje, žalost in vzdihovanje bosta zbežala.« (Izaija 35,10). Navsezadnje ne smemo pozabiti, da je Don Kihot umrl od

melanholije, ker se je dialog s svetom zaključil, ko je končno dobil, kar je mislil, da si želi.

In kar je še pomembnejše, čeprav so nekoč prvi pionirji morda zaradi neučakanosti zanikali stvarnosti vročine in sušnosti, je ironično, da bo mogoče zdaj potrebna nova vrsta ekološke nepotrpežljivosti do okolja, da bomo znali videti onkraj najbolj očitnih podrobnosti cvetočega vrta, da bomo zaznali njegove še vedno avtohtone puščavske lastnosti in si jih prizadevali ohraniti. Estetsko izkustvo na ameriškem Zahodu bi lahko pomenilo, da bi bilo v načrtovanju naših domov, mest, krajin in drugih življenjskih prostorov ter v naših načinih prevoza in v kulinariki manj bahavosti; manj razraščanja mest; več do zraka prijaznejšega prometa in industrije; več poudarka na ekoloških podrobnostih, kot so porečja, mikroklima in biotska raznovrstnost avtohtone favne, rastlinja in pridelkov; in več spoštovanja do cele palete barv v našem oblikovanju krajine, ki bi preseгло zahteve po novoanglijski zeleni. Hkrati bi morda videli manj razdiralne retorike med tem, kar štejemo za prvotno, in novodošlim, in bi se raje posvetili vprašanju, kaj je vredno ohranjati za bodoče generacije. Umetnost bi cenili, ne le zato, ker je lepa, temveč tudi zato, ker nas uči nečesa bistvenega o našem odnosu do sveta onkraj slikarskega platna; tako bi se verjetno tudi manj pričkali glede definicij naravnih območij, in bi bili pogosteje že v osnovi soglasni, da jih je treba zaščititi. Manj bi se ukvarjali z vprašanjem, koliko otrok se rodi v družini, in več s tem, kako domiselna je njihova vzgoja. Izogibali bi se praksi prekomernega zalivanja in inovativno prenovili naše načrte za oblikovanje krajine, da bi se bolje ujemali z lokalnimi razmerami.³³ Molili bi za dež, a tudi za iznajdljivost pri rabi tega, kar nam Božja pre-

³³ Državna univerza v Utahu je vodilna na tem področju. V njihovem magistrskem programu krajinske arhitekture in načrtovanja rabe prostora se ves čas poudarja pomen oblikovanja, ki je skladen z lokalnimi razmerami, kakor velja tudi za številne druge okoljske programe te univerze. Roger Kjellgren iz magistrskega programa hortikulture je preučeval rabo vode v Utahu in dokazal, da so Utašani v nekaterih primerih zalivali s trikratno količino vode, ki jo zmore zagotoviti povprečen deževni gozd. Čeprav se ljudje na splošno nagibajo k varčevanju z vodo, ostaja dejstvo, da manjša skupina prebivalcev in 80 odstotkov podjetij predstavljajo več kot 80 odstotkov vse prekomerno porabljene vode, nekateri je potrošijo celo v količinah, ki bi zadoščale za pridelavo riža. »Poudarek je na prizadevanjih, da bi puščava vzcvetela ... Če nanjo zlijejo 500 cm vode, bi lahko na njej gojili riž.« (citāt iz članka Tobyja Hayesa »Utahns Overwatering Lawns [Utašani prekomerno zalivajo trate],« v *Deseret News*, 7. 7. 2003, A1).

vidnost nakloni. Naš končni cilj ne bi več bil odmakniti se od danosti puščave z njenim podjarmljenjem, marveč spoštovati puščavo in v skladu z njenimi zahtevami preoblikovati sebe.

Takšna estetika je skladna s filozofijo velikega naravoslovca Alda Leopolda. Leopold zapiše: »Nekatere slike so postale znane, ker so obstojne in si jih lahko ogleda več zaporednih generacij, in v vsaki od njih se bo našlo nekaj njihovih občudovalcev. Jaz pa vem za sliko, ki je tako kratkotrajna, da si jo le redko kdo ogleda, razen kakšne begajoče srne. Reka je tista, ki vihti čopič, ista reka, ki svoje delo, še preden lahko pripeljem prijatelje, da bi si ga ogledali, za vedno izbriše človeškemu pogledu. To odtlej obstaja samo v mojih mislih.«³⁴ Z drugimi besedami, umetniške upodobitve narave, kadar končajo na stenah muzejev ali na koledarjih, niso v resnici nič več kot ujeti drobci spominov na večno dinamične, nenehno spreminjajoče se *naravne* umetnine, ki tvorijo Stvarstvo. Človekovo poustvarjanje narave, naj bo v domovanju ali na umetniški sliki, lahko vzamemo kot izraz žalovanja za tem, česar si to o naravnem svetu neizogibno ne zapomni ali česar ne utegne ujeti. Zato je za poustvarjenе krajine na platnu ali pa na uličnih vogalih enako malo verjetno, da bodo okorele v razgledničarske klišeje ali vnaprej določale našo okoljsko domišljijo. Bolj kot osredotočenost na umetniške rezultate nam ustvarjalnejši in sočutnejši pogled na umetniški proces in na naravni svet, na katerega se ta odziva, lahko pomaga, da se bolje zavedamo krhkosti narave in našega odnosa do nje. K temu lahko veliko pripomore reden in neposredni stik z našim fizičnim okoljem, saj omogoča izkustva s samo dinamičnostjo narave, ki jo vsa umetnost rada izpušča. Naša sposobnost smiselnega presojanja o umetnosti in književnosti je odvisna od naše zmožnosti primerjanja tega, kar vidimo, s tistim, česar ne. Če nimamo iz česa črpati, da bi si predstavljali nekaj, česar ni, je malo verjetno, da bi nas končni izdelek, ki ga imamo pred očmi, presenetil. Potem utegnemo vsi postati kot tisti otroci v muzeju v Phoenixu, nezmožni prepoznati puščavo, v kateri živimo.

Številni kritiki se pritožujejo nad močjo umetnosti, da tako zapovedujoče strukturira naše vidno izkustvo fizičnega sveta. Morda nikoli

³⁴ Aldo Leopold, *Sand County Almanac and Sketches Here and There* [Almanah pečene dežele] (New York: Oxford University Press, 1987), 51.

ne bomo sposobni videti kalifornijskega narodnega parka Yosemite, ne da bi hkrati pomislili na Ansel Adamsa, ali severnega dela države New York, ne da bi pomislili na Frederica Churcha ali Thomasa Cola.³⁵ Na nek način torej morda ne bomo nikoli zares *videli* teh krajev. In v žeji po razgledničarski različici izkustva narave, denimo Velikega kanjona, kar pet milijonov ljudi vsako leto obiše ta kraj in na njem preživi v povprečju komaj kaj več kot dve uri, kar je ravno dovolj, da izstopijo iz avtomobila, gredo na stranišče, naredijo posnetek in si privoščijo hot dog. Še nedolgo tega je povprečen obisk trajal dva tedna (in ne preseneča, da je bilo manj ljudi pripravljenih prestati tako intenzivno izkušnjo). V naši z vizualnim obsedeni kulturi so likovna dela še posebej ranljiva za pomanjkanje tovrstne domišljije, ki nam jih pomaga prizemljiti in preprečiti, da jih odnese v virtualni prostor naše potrošniško naravnane kulture. Naj gre za Dalijeve stopljene ure, Monetove lokvanje ali Van Goghovo vrtinčasto nebo, celo največje umetnine lahko postanejo kliše, kadar v njih ne zmoremo več zaznati novosti, kljub temu da se take podobe, kot so denimo pločevinke juhe Campbell Andyja Warhola, monotono reproducirajo na koledarjih, v reklamah in na plakatih, ki krasijo stene študentskih sob.

Torej čeprav je res, da smo postali estetsko osiromašeni, rešitev za to ni preprosto več umetnosti. In ker se dandanes že pogosteje ukvarjamo s prostočasnimi dejavnostmi kot kdaj koli prej, rešitev za to tudi ni v (še) več obiskih narodnih parkov ali spomenikov. Umetnost je v manjši nevarnosti, da bo postala razgledničarski kliše, kadar je lokalna in cenjena med lokalnimi prebivalci, zavezanimi temu, da se bodo v nekem kraju ustalili in spoznali posebnosti svojega doma. Nedavna študija okoljske zgodovine o dolini reke Hudson dokazuje, da so estetske vrednote slikarske šole reke Hudson povzročile naravovarstveni preobrat v tej regiji, a ne zaradi turistov, ki ga obišejo, ali številnih občudovalcev teh ume-

³⁵ Ansel Adams (1902–1984) – ameriški krajinski fotograf in naravovarstvenik, znan po črno-belih upodobitvah ameriškega Zahoda, zlasti parka Yosemite. (Op. prev.)
 Frederic Edwin Church (1826–1900) – ameriški krajinar, eden izmed najvidnejših predstavnikov ameriške krajinarske slikarske šole reke Hudson (Hudson River School). (Op. prev.)
 Thomas Cole (1801–1848) – ameriški krajinar in pomemben predstavnik zgodovinskega slikarstva 19. stoletja, utemeljitelj slikarske šole reke Hudson. (Op. prev.)

tnikov od drugod, temveč zaradi predanosti lokalnega prebivalstva.³⁶ Ti slikarji so se odzivali na svet, za katerega so videli, da izginja, in danes so si številne od teh krajin – deloma zaradi moči podob, ki so jih porodili veliki umetniški umi, podob, ki so jih posvojile in ponotranjile generacije ljudi, ki so živeli in delali v teh krajih – lahko povrnile večino svoje prvotne svežine. Če naša estetska izkustva temeljijo zgolj na tem, kar črpamo iz fotografij ali likovnih del, morda nikoli ne bomo mogli razumeti, da estetske vrednote, ki jih tako cenimo pri slikah Alberta Bierstadta ali Thomasa Morana,³⁷ izhajajo iz estetskih vrednot, ki so inherentne Stvarstvu. Podobno lahko kmetijska družba, ki nikoli ne estetizira svojega okolja, ostane ravnodušna do njegove lepote in celovitosti kot ekosistema ali pa se ne zaveda dolgoročnih posledic človekove prisotnosti v deželi. Narava, za katero mislimo, da jo imamo radi, pogosto ni okolje, v katerem v resnici bivamo, bodisi zato, ker nam ni treba imeti pogostih stikov z njo, bodisi zato, ker se nikoli ne naučimo razmišljati o njej z vidika estetike. Navdušenje kot odziv na tuzemske podrobnosti, namesto vnaprej določenih klišejskih predstav o rajju, kot nas uči epigraf Dereka Walcotta, je morda najbolj etični način, kako doseči, da bo puščava vzcvetela.

Aktualne bitke glede varovanja narave v Utahu se vse prepogosto zapletajo v polemike glede njene definicije, obenem pa se pozablja, da obstajajo skupni cilji tako tistih, ki hočejo ceste, kot tistih, ki jih nočejo; oboji bi verjetno radi uživali v naravni dediščini divjine in jo predali svojim potomcem, vendar se stvar raje prikazuje kot spopad med zakonom neposlušnimi mormonskimi kmetavzarji na eni strani in brezbožnimi zveznimi okoljaši na drugi. Leopold predlaga, da presežemo površne opredelitve divjine in razmislimo o globljem dejstvu, namreč

³⁶ Kirk Johnson, »From a Woodland Elegy, a Rhapsody in Green; Hunter Mountain Paintings Spurred Recovery,« *The New York Times*, 7. 6. 2001, rubrika z novicami o širšem območju New Yorka, <https://www.nytimes.com/2001/06/07/nyregion/woodland-elegy-rhapsody-gre-en-hunter-mountain-paintings-spurred-recovery.html>.

³⁷ Albert Bierstadt (1830–1902) – nemško-ameriški slikar, najbolj znan po upodobitvah prostranih pokrajin ameriškega Zahoda, tudi on predstavnik slikarske šole reke Hudson. (Op. prev.)

Thomas Moran (1837–1926) – ameriški slikar in grafik, še en predstavnik slikarske šole reke Hudson, ki je na poduhovljeno naturalističnih slikah pogosto upodabljal Skalno gorovje. (Op. prev.)

da je »prav širjenje prometa brez ustreznega večjega razumevanja razlog za to, da nam preti kvalitativni bankrot procesa [telesne in duševne] rekreacije [v naravi]. Smisel razvoja za potrebe rekreacije ni v gradnji cest na mikavno podeželje, temveč v vgradnji razumevanja in dojemljivosti v še vedno nemikaven človeški um.«³⁸ Povedano preprosto, »[i]zjemnost dojemljivosti je v tem, da ne zahteva nobene porabe in nobenega zmanjšanja virov.«³⁹

Čeprav estetsko izkustvo nujno ne prepoveduje rabe, do njega ne more priti brez pripravljenosti čakati v nedogled, pa čeprav zgolj zato, ker se zavedamo, da narava ni naša last in je ne moremo izkoriščati po mili volji. Mogoče dovolimo gradnjo ceste, mogoče ne, vsekakor pa se moramo najprej vprašati, katere estetske vrednote so inherentne in si zaslužijo zaščito, preden opredelimo možnosti izrabe nekega območja. To pomeni, da si vzamemo čas za izražanje hvaležnosti in se pripravimo za uporabo »s predanim srcem« (Nauk in zaveze 59,13), zato da so lahko tako naši časi pomanjkanja kot časi polnosti posvečeni naši dobrobiti. A ker se tako počasi učimo, lahko smiseln estetski užitek pogosto občutimo šele potem, ko nas naša pogoltna sitost ne izpolnjuje več. Slednje smo na Zahodu doživeli več kot dovolj, zato je zdaj čas, da sprejmemo težke in potrebne odločitve in pokažemo več samoobvladovanja. Potrebujemo okoljski post.

Starešina Orson Hyde je razumel trajnostne rezultate takega ustvarjalnega dela na notranjem jazu, ko je prvim naseljencem očital, da so negospodarno izkoriščali zemljo, namesto da bi bili iznajdljivi:

Nič nimam proti temu, da ljudje pridobivajo modrost in znanje iz knjig, najsibo starih ali novih ... vendar menim, da je bolje imeti Božjega Duha v srcu, zato da lahko prepoznamo resnico, ko jo slišimo; in ne samo kadar jo slišimo, ampak da smo sposobni s tem Duhom ustvariti stvari, za katere še nismo slišali. Čutim, da je to naš privilegij ... da to načelo biva v nas; ljudje, ki se mučijo s knjigami, starimi in sodobnimi, a v njih najdejo le malo uporabnega, me spominjajo na tiste, ki površno skrbijo za 15 in več hektarov zemlje

³⁸ Leopold, *Sand County Almanac*, 176.

³⁹ Leopold, *Sand County Almanac*, 173. Oglati oklepaji so uredniški. (Op. prev.)

in žanjejo malo, medtem ko bi jim manjši kos zemlje, dobro zalit in skrbno obdelan, gotovo bogato obrodil.⁴⁰

Biti moramo domiselni in iznajdljivi, da se zavemo bogatih priložnosti, ki se nam lahko odprejo s tem, da ostanemo tam, kjer smo, in živimo preprosto v okviru svojih omejitev, s čimer bomo pridobili sposobnost prepoznati milost v darovih, ki nam jih je narava že doslej velikodušno ponujala.

Seveda prvi pionirji, ki so prišli v stik s puščavskim okoljem, niso čutili drugega kot silno željo, da bi to deželo preoblikovali v cvetoč vrt, ki so ga razumeli kot izraz Božje naklonjenosti. V ta boj za preživetje jih je prisililo preganjanje, zato pionirjev ne krivim in tudi nočem izbrisati njihove zgodovine; sprejemam dediščino, ki so nam jo zapustili. Ni treba, da na Wasatch Front⁴¹ in manjša puščavska mesta gledamo s kategoričnim obžalovanjem ali kot na kategorična znamenja Božje naklonjenosti, saj končna zgodba o našem odnosu s puščavo še ni spisana. Želel bi izkoristiti to priložnost in si po svoji najboljši presoji predstavljati pravo mesto človeka v tej deželi, ki ni določeno s preteklostjo in je intimno povezano s tem, kar v svoji sedanosti zaznavam okoli sebe. To ne pomeni, da nisem zgrožen nad našim navdušenjem nad velikimi oglasnimi panoji, našo nedomiselno in ekološko oporečno arhitekturo, nad našo navidezno ravnodušnostjo do slabega zraka, saj se tudi sam zavedam, da imamo edinstveno priložnost, ki je prvi naseljenci niso imeli. Živimo lagodno, zato se nam ni več treba boriti, da bi deželo spremenili; ni treba, da je naš človeški odtis na njej znamenje našega zmogostva nad njo. Imamo privilegij estetskega izkustva in odgovornost temu ustrezno oblikovati naše skupnosti. Kaj takega je bilo za pionirje razkošje. Kot je Lyman Hafen zapisal o zgodovini utiškega Dixieja:⁴² »V migljajočem zraku sredi peklenske vročine, ob uvelih poljščinah in umirajočih otrocih je težko uzreti lepoto. Nedotaknjena kanjonska do-

⁴⁰ Orson Hyde, »Instructions Concerning Things Spiritual and Temporal,« v *Great and Peculiar Beauty: A Utah Reader*, ur. Thomas Lyon in Terry Tempest Williams (Salt Lake City: Gibbs Smith, 1995), 459.

⁴¹ Metropolitansko območje v severno-osrednjem delu Utaha, v katerem ležijo največja utiška mesta in živi približno 80 odstotkov vsega prebivalstva te zvezne države.

⁴² Vzdevek za zmerno poseljeno področje nižje nadmorske višine na jugozahodu Utaha z blago klimo, značilno za mojavsko puščavo, v kateri območje leži.

lina iz peščenca je bila zgolj še ovira, ki jo je bilo treba premagati. Velik kopasti oblak še eno lažno upanje.«⁴³ Prav zaradi pridobitev in izgub teh prvih borcev imamo zdaj izhodišče za boljše razumevanje naravne zgodovine puščave. Kot nas opominjajo Terry Ball, Jack Brotherson in Thomas Alexander, so pionirji morda res naredili precej okoljskih napak, vendar so se tudi izkazali za tako pogumne, da so naredili tehnološke, moralne in estetske poprave svojih napačnih potez, s tem ko so se vrnili k najosnovnejšim načelom skrbništva v obnovljenem evangeliju.⁴⁴ Ko bi le bili tudi mi tako modri.

Zaključek

Ob razmerah v antropocenu si ne moremo več privoščiti razkošja utvare, da človek lahko nekaznovano prezre ekološke pogoje, ki mu jih postavlja okolje. V prepričanju, da so prejeli Božje pooblastilo za gospodovanje nad naravo, so belski naseljenci ameriškega Zahoda zmotno poskušali predrugačiti in preoblikovati pokrajino in ji nadeti podobno, ki ni spoštovala teh pogojev. To pa ne pomeni, da krščanstvo ali, natančneje, Cerkev Jezusa Kristusa svetih iz poslednjih dni nima kaj ponuditi, da bi to zgodbo spremenila. Antropocen je vernike po vsem svetu spodbudil k novim interpretacijam starih izročil. Pričujoči članek je del tovrstnih prizadevanj, poziv k novemu sodelovanju z okoljem, ki bo bolje ozavestilo tako antropogene spremembe, ki jih je treba ublažiti, kot naravne značilnosti zemlje in pokrajine, ki jih moramo spoštovati. In kakor pri vsaki spokoritvi gre tudi pri boljšem gospodarjenju z zemljo za to, da natančneje preučimo našo zgodovino in sprejmemo odgovornost zanjo ter se bolj optimistično obrnemo k novi prihodnosti, ki je ne bo določala preteklost.

Prevedla Petra Berlot Kužner

⁴³ Lyman Hafen, »Sacred Ground,« v *New Genesis: A Mormon Reader on Land and Community*, ur. Terry Tempest Williams, William B. Smart in Gibbs M. Smith (Layton, UT: Gibbs Smith, 1998), 19.

⁴⁴ Thomas Alexander, »Stewardship and Enterprise: The LDS Church and the Wasatch Oasis Environment, 1847–1930,« *Western Historical Quarterly* 25 (Jesen 1994): 340–364.

Bibliografija

Alexander, Thomas. "Stewardship and Enterprise: The LDS Church and the Wasatch Oasis Environment, 1847–1930." *Western Historical Quarterly* 25 (Autumn 1994): 340–364.

Ball, Terry and Jack Brotherson. "Environmental Lessons from Our Pioneer Heritage." *BYU Studies* 38, no. 3 (1999). <https://byustudies.byu.edu/article/environmental-lessons-from-our-pioneer-heritage/>.

Chabries, April, Richard Kimball, and Gary Daynes. *The Best Crop: A History of Orchard Farming in Orem, Utah*. Videocassette. Directed by April Chabries. Provo, UT: Brigham Young University, 2002.

Crosby, Alfred W. *Ecological Imperialism: The Biological Expansion of Europe, 900–1900*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.

Dunlap, Thomas. *Nature and the English Diaspora: Environment and History in the United States, Canada, Australia, and New Zealand*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Grove, Richard. *Green Imperialism. Colonial Expansion, Tropical Island Edens and the Origins of Environmentalism, 1600–1860*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.

Hafen, Lyman. "Sacred Ground." In *New Genesis: A Mormon Reader on Land and Community*, uredili Terry Tempest Williams, William B. Smart, and Gibbs M. Smith, 19–26. Layton, UT: Gibbs Smith, 1998.

Hayes, Toby. "Utahns Overwatering Lawns." *Deseret News*, July 7, 2003, A1.

Hyde, Orson. "Instructions Concerning Things Spiritual and Temporal." In *Great and Peculiar Beauty: A Utah Reader*, uredila Thomas Lyon and Terry Tempest Williams, 459–461. Salt Lake City: Gibbs Smith, 1995.

Johnson, Kirk. "From a Woodland Elegy, a Rhapsody in Green; Hunter Mountain Paintings Spurred Recovery." *The New York Times*, June 7, 2001, metropolitan section. <https://www.nytimes.com/2001/06/07/nyregion/woodland-elegy-rhapsody-green-hunter-mountain-paintings-spurred-recovery.html>.

Leopold, Aldo. *Sand County Almanac and Sketches Here and There*. New York: Oxford University Press, 1987.

McKibben, Bill. *The End of Nature*. New York: Anchor Books, 1999.

Mormonova knjiga. Salt Lake City: Cerkev Jezusa Kristusa svetih iz poslednjih dni, 2018.

Reisner, Marc. *Cadillac Desert: The American West and Its Disappearing Water*. New York: Penguin, 2003.

Stegner, Wallace. *Where the Bluebird Sings to the Lemonade Springs: Living and Writing in the West*. New York: Random House, 1992.

Thomas R. Karl and Kevin E. Trenberth. "Modern Global Climate Change." *Science* 302 (December 5, 2003): 1719–23. http://stephenschneider.stanford.edu/Publications/PDF_Papers/worldweatherchanges.pdf.

Walcott, Derek. *The Bounty*. New York: Farrar, Straus, and Giroux, 1992.